

L.M.Cəfərli
doktorant, Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin
tabeliyində İqtisadi Elmi Tədqiqat İnstitutu
lala.m.jafarli@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 02.12.2025

The article was received by editorial board on 02.12.2025

Статья принята к печати 02.12.2025

AZAD İQTİSADI ZONALARDA DAYANIQLI MALİYYƏ MEXANİZMLƏRİNİN FORMALAŞDIRILMASI MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Məqələdə azad iqtisadi zonalarda dayanıqlı maliyyə mexanizmlərinin formalaşdırılması və idarəetmə xüsusiyyətləri araşdırılır. Tədqiqatda bu zonaların iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsində rolu və maliyyə sabitliyinin təminində əhəmiyyəti elmi əsaslarla təhlil edilmişdir. Dayanıqlı maliyyə təminatının formalaşmasına təsir edən institusional, fiskal və investisiya amilləri müəyyən edilmişdir. Azərbaycan Respublikasında, xüsusilə Ələt Azad İqtisadi Zonasının nümunəsində mövcud maliyyələşmə modeli qiymətləndirilmişdir. Müqayisəli təhlil əsasında beynəlxalq təcrübə ilə milli modelin uyğunlaşdırılması imkanları araşdırılmışdır. Nəticələr göstərir ki, azad iqtisadi zonalarda maliyyə dayanıqlığının gücləndirilməsi iqtisadi artımın sabitliyinə və rəqabət qabiliyyətinin artmasına xidmət edir. Məqələdə bu istiqamətdə institusional və idarəetmə təkmilləşdirmələri üzrə təkliflər verilmişdir.

Açar sözlər. *azad iqtisadi zonalar, maliyyə dayanıqlığı, investisiya, iqtisadi inkişaf, dövlət siyasəti.*

GİRİŞ

Müasir dövrdə iqtisadiyyatın qloballaşması və rəqabət mühitinin dərinləşməsi şəraitində azad iqtisadi zonalar ölkələrin iqtisadi inkişaf strategiyalarında mühüm rol oynayır. Bu zonalar xarici investisiyaların cəlb edilməsi, ixrac yönümlü istehsalın təşkili, innovativ texnologiyaların tətbiqi və yeni iş yerlərinin yaradılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Lakin azad iqtisadi zonaların effektiv fəaliyyəti yalnız institusional mühitin deyil, eyni zamanda dayanıqlı maliyyə təminatının formalaşmasından da asılıdır.

Azad iqtisadi zonalarda maliyyə dayanıqlığının təmin olunması iqtisadi sabitliyin mühüm göstəricilərindən biridir. Dayanıqlı maliyyə mexanizmləri investisiya axınlarının davamlılığını, layihələrin səmərəliliyini və uzunmüddətli iqtisadi artımı təmin edir. Bu baxımdan, azad zonalarda maliyyələşdirmə modellərinin optimallaşdırılması, maliyyə resurslarının effektiv idarə edilməsi və maliyyə risklərinin azaldılması məsələləri tədqiqatın aktual istiqamətləri kimi çıxış edir.

Azərbaycan Respublikasında iqtisadi islahatların yeni mərhələsində azad iqtisadi zonaların inkişafı dövlət siyasətinin prioritet sahələrindən biridir. Xüsusilə Ələt Azad İqtisadi Zonasının yaradılması ölkə iqtisadiyyatına əlavə investisiya axınlarının yönəldilməsi, ixrac potensialının genişləndirilməsi və qeyri-neft sektorunun gücləndirilməsi baxımından mühüm addımdır. Bu zonalarda dayanıqlı maliyyə təminatının qurulması həm dövlət, həm də özəl sektorun qarşılıqlı fəaliyyətini tələb edir.

ƏSAS HİSSƏ

Bir çox dünya alimləri və tədqiqatçıların XİZ-in təsnifatı və bu kimi zonaların spesifik xüsusiyyətləri barədə verdikləri sxemlər və irəli sürdükləri mülahizələr maraq doğurur. Akademik Y.F.Avdokuşinin tədqiqat işlərində əsas üstünlüyü XİZ-in sahibkarlıqla bağlı funksiyalarını özündə cəmləşdirən zona qrupları və növləri təşkil edir. Bir qrup Rusiya alimlərinin (Y.F.Jukov, V.Q.İqnatov,

V.İ. Butov, R.İ. Zimenkov, İ. V. Klim və s.) XİZ-lə bağlı tədqiqat işlərinə əsasən qeyd etmək olar ki, bu kimi zonaların qruplaşdırılması, təsnifatlaşdırılması və spesifik xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi sistemli yanaşmanı şərtləndirir. Bu alimlər XİZ-i əsasən 6 qrupa – ticarət, sənaye-istehsal, texniki-tətbiq, xidmət, kompleks və beynəlxalq XİZ-ə bölmüşdür. Müəlliflər XİZ-in dünya təcrübəsində yer almış əsas qruplarını və növlərini araşdırarkən, bu qənaətə gəlmişlər ki, dünyada onlarla müxtəlif formalarda mürəkkəb iqtisadi-təşkilatı strukturları əhatə edən zonalar fəaliyyət göstərirlər və bu zonalarda xarici və yerli kapitalın cəlbı üçün güzəştlər sistemi tətbiq olunur. Bu kimi zonalara rüsumsuz ticarət, rüsumsuz ixrac-sənaye, rüsumsuz ixrac, ixrac-sənaye, xarici ticarət, rüsumsuz istehsal, azad limanlar, investisiya təyinatlı müştərək sahibkarlıq, elmitexniki, bank, sığorta və “açıq şəhərlər” təyinatlı XİZ aiddir.

Dünya təsərrüfat sistemində uzun bir dövr ərzində yer almış effektiv iqtisadi mexanizimlərdən biri kimi AİZ milli subyektlərin iqtisadi inkişaf proseslərinə əlavə stimulların verilməsində məhsuldar iqtisadi alət kimi çıxış edirlər. AİZ yerli və xarici kapitalı, investisiya resurslarını bir yerə cəmləməklə XİZ yerli və xarici kapitalı, investisiya resurslarını bir yerə cəmləməklə, buraya müasir texnologiyaları və idarəetmə modellərini gətirməklə, geniş çeşiddə rəqabətqabiliyyətli mal və məhsulların istehsalını təşkil etməklə, yerləşdiyi ərazinin, regionun və mənsub olduğu ölkənin dünya təsərrüfatının integrasiya kanallarına çıxışını genişləndirməklə, beynəlxalq mal və xidmətlər üzrə mübadilələrdə fəal iştirak etməklə, xarici ticarət əməliyyatlarını artırmaqla, milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafına töhfələr verir və dünya təsərrüfat sisteminin iqtisadi gücünün artmasında iştirak edir. XX əsrin ilk on beş ilinin əvvəlinə artıq dünyanın 135 ölkəsi bu kimi zonaların yaradılmasına nail olmuşdur. Müxtəlif modifikasiyalı XİZ-in sayı isə 3 mindən çox təşkil etmiş və bu zonalarda 68 milyon nəfərə yaxın insan işləyir.

Azərbaycanda XİZ-in qanunvericilik bazasının formalaşdırılması proseslərinə ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonrakı dövrlərdə – 1990-cı illərin əvvəllərində başlanmışdır. O vaxtlar ölkədə XİZ-in təşkili ideyası barədə diskussiyalar gedirdi və hətta həmin dövrdə BMT-nin Sənaye İnkişaf Təşkilatının dəstəyi ilə Sumqayıtda AİZ-in yaradılması istiqamətində layihə işlənilib hazırlanmışdı. Bununla belə, həmin dövrdə XİZ-in yaradılması və fəaliyyəti mümkün olmamışdır. Yalnız Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 mart 2007-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında xüsusi iqtisadi zonaların yaradılması haqqında” Fərmanı bu kimi zonaların yaradılması proseslərinin sürətləndirilməsi və qanunvericilik bazasının formalaşdırılmasına əhəmiyyətli təsir göstərmişdir.

Azad iqtisadi zonalar (AİZ) müasir iqtisadi sistemdə istehsalın, ticarətin və investisiya fəaliyyətinin liberallaşdırılmasına xidmət edən mühüm iqtisadi institutlardır. Onlar xarici investorlar üçün vergi güzəştləri, sadələşdirilmiş gömrük prosedurları və əlverişli biznes mühiti təmin etməklə, ölkənin iqtisadi aktivliyini artırır. Qlobal təcrübə göstərir ki, azad zonalar iqtisadiyyatın modernləşməsində, ixrac yönümlü istehsalın genişlənməsində və yeni texnologiyaların tətbiqində əsas katalizator rolunu oynayır.

AİZ-lərin iqtisadi təsir mexanizmləri əsasən üç istiqamətdə özünü göstərir:

- kapital axınının artırılması – xarici və daxili investisiyaların cəlb olunması yolu ilə iqtisadi fəallığın genişlənməsi. Azərbaycan Respublikasında AİZ-lərin inkişafı dövlət siyasətinin prioritet sahələrindən biridir. Ələt Azad İqtisadi Zonasının (ƏAİZ) yaradılması xüsusilə ölkə iqtisadiyyatına əlavə investisiya axınlarının yönəldilməsi baxımından mühüm addımdır. ƏAİZ-in yaradılmasında əsas strateji məqsədlərdən biri qeyri-neft sektoruna xarici investisiya axınını artırmaqdır;

- iş yerlərinin yaradılması – əmək bazarının canlanması və ixtisaslı kadr potensialının formalaşması. İş yerlərinin yaradılması AİZ-lərin fəaliyyətinin əsas hədəflərindən və iqtisadi təsir mexanizmlərindən biri olaraq qiymətləndirilir. Bu, təkcə sosial fayda vermir, həm də dövlət siyasətinin prioritetləri ilə üst-üstə düşür. Uzunmüddətli investisiya öhdəlikləri məhz iş yerlərinin yaradılması kimi şərtlərlə maliyyə stimullarına bağlanır;

- texnoloji və institusional yenilənmə – innovativ istehsal və idarəetmə modellərinin tətbiqi. AİZ-lər müasir iqtisadi sistemdə mühüm iqtisadi institutlar kimi, xarici investisiyaların cəlb edilməsi, ixrac yönümlü istehsalın təşkili və yeni iş yerlərinin yaradılması ilə yanaşı, həm də innovativ texnologiyaların tətbiqi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Qlobal təcrübə göstərir ki, azad

zonalar iqtisadiyyatın modernləşməsində əsas katalizator rolunu oynayır. Texnoloji və institusional yenilənmə AİZ-lərin innovativ istehsal və idarəetmə modellərinin tətbiqi ilə özünü göstərir.

Azərbaycan üçün bu mexanizmlər xüsusilə strateji əhəmiyyət daşıyır, çünki iqtisadiyyatın diversifikasiyası, qeyri-neft sektorunun inkişafı və ixracın artırılması dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindəndir. Dayanıqlı maliyyə təminatı iqtisadi sistemdə uzunmüddətli sabitliyin və resursların rəşional bölgüsünün təmin olunmasına yönəlmiş kompleks mexanizmdir. Azad iqtisadi zonalarda maliyyə dayanıqlılığı dedikdə, həmin zonaların xarici təsirlərə (məsələn, bazar dəyişiklikləri və valyuta riskləri) qarşı davamlılığını təmin edən maliyyə idarəetmə sistemi nəzərdə tutulur. Dayanıqlı maliyyə sisteminin əsas prinsipləri aşağıdakılardır:

- müxtəlif mənbələrdən maliyyələşmə (dövlət, özəl sektor, beynəlxalq investisiyalar). Azərbaycanda Ələt Azad İqtisadi Zonasının maliyyələşmə modeli qarışıq maliyyə mexanizmi üzərində qurulmuşdur. Bu qarışıq model müxtəlif mənbələrin necə birləşdirildiyini göstərir. Belə ki, dövlət tərəfindən infrastruktur təminatı və vergi güzəştləri tətbiq olunur, özəl sektorun birbaşa investisiyaları stimullaşdırılır, layihə əşaslı maliyyələşmə dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) mexanizmləri vasitəsilə həyata keçirilir. Təhlil göstərmişdir ki, AİZ-lərdə dayanıqlı maliyyə təminatının qurulması çoxmənbəli maliyyələşmə, dövlət və özəl sektor resurslarının balanslaşdırılması, ələcə də maliyyə axınlarının şəffaf və səmərəli idarə edilməsi ilə birbaşa bağlıdır. Bu səbəbdən, dayanıqlı maliyyəni təmin etmək üçün prioritet istiqamətlərdən biri maliyyə diversifikasiyasının artırılmasıdır;

- risklərin diversifikasiyası (investisiya, valyuta və fiskal risklərin idarə olunması). Risklərin diversifikasiyası, dayanıqlı maliyyə sisteminin əşas prinsiplərindən biri olaraq investisiya, valyuta və fiskal risklərin idarə olunmasını nəzərdə tutur. Diversifikasiya AİZ-lərin xarici təsirlərə (məsələn, bazar dəyişiklikləri və valyuta riskləri) qarşı davamlılığını təmin edən maliyyə idarəetmə sisteminin bir hissəsidir. AİZ-lərdə maliyyə dayanıqlılığı dedikdə, zonaların uzunmüddətli sabitliyini və layihələrin səmərəliliyini təmin etmək məqsədilə maliyyə risklərinin azaldılması məsələsi aktual tədqiqat istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir. Maliyyə dayanıqlılığının və risklərin diversifikasiyasının gücləndirilməsi üçün risklərin qabaqlayıcı idarə edilməsi prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilmişdir. AİZ-lər yalnız investisiya stimulları ilə deyil, həm də maliyyə risklərinin adekvat idarə edilməsi ilə qlobal iqtisadi dalğalanmalara və təhdidlərə (geosiyasi risklər və qeyri-sabit kapital axınları) qarşı daha davamlı ola bilər;

- şəffafliq və hesabatlılıq (maliyyə resurslarının səmərəli istifadəsinə nəzarət). AİZ-lərdə şəffafliq və hesabatlılıq dayanıqlı maliyyə sisteminin və effektiv idarəetmənin əşas prinsiplərindən biri hesab olunur. Dayanıqlı maliyyə sisteminin əşas prinsipləri arasında şəffafliq və hesabatlılıq xüsusi yer tutur. Bu prinsiplər maliyyə resurslarının səmərəli istifadəsinə nəzarəti təmin edir. Maliyyə axınlarının şəffaf və səmərəli idarə edilməsi AİZ-lərdə dayanıqlı maliyyə təminatının qurulması ilə birbaşa bağlıdır. Şəffafliqın və hesabatlılıqın tətbiqi resurs axınlarının sabitliyini təmin edir, investisiya mühitini gücləndirir və iqtisadi inkişafın dayanıqlılığını artırır. Mənbələrdə həmçinin qeyd olunur ki, şəffafliq və hesabatlılıq tələb edən maliyyə idarəetməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində təkliflər verilmişdir. Maliyyə dayanıqlılığı həm də institusional idarəetmə mədəniyyəti ilə sıx bağlı olduğundan, şəffafliq və hesabatlılıq bu mədəniyyətin tərkib hissəsidir;

- innovativ maliyyə alətlərindən istifadə (yaşıl maliyyə, layihə maliyyələşməsi, dövlət-özəl tərəfdaşlığı). AİZ-lərdə dayanıqlı maliyyə sisteminin əşas prinsipləri arasında innovativ maliyyə alətlərindən istifadə (yaşıl maliyyə, layihə maliyyələşməsi, dövlət-özəl tərəfdaşlığı) qeyd olunur. Bu prinsiplər, investisiya mühitini gücləndirməyə və iqtisadi inkişafın dayanıqlılığını artırmağa xidmət edir. Yaşıl Maliyyə və Rəqəmsal Modellər: Yaşıl maliyyə və innovativ investisiya alətlərinin tətbiqi AİZ-lərin inkişafı üçün mühüm imkanlar arasında yer alır. Bundan əlavə, yeni texnologiyaların və rəqəmsal maliyyə modellərinin tətbiqi də AİZ-lər üçün potensial inkişaf imkanı kimi göstərilir.

Bu prinsiplərin tətbiqi azad iqtisadi zonalarda resurs axınlarının sabitliyini təmin edir, investisiya mühitini gücləndirir və iqtisadi inkişafın dayanıqlılığını artırır. Azərbaycan Respublikasında azad iqtisadi zonaların inkişafı konseptual şəkildə 2016-cı ildən başlayaraq dövlət strategiyasına daxil edilmişdir. Ələt Azad İqtisadi Zonası (ƏAİZ) bu siyasətin əşas nümunəsi kimi çıxış edir. ƏAİZ-in yaradılmasında məqsəd regionun logistika potensialından səmərəli

istifadə etmək, beynəlxalq ticarət əlaqələrini genişləndirmək və qeyri-neft sektoruna xarici investisiya axınını artırmaqdır.

ƏAİZ-in maliyyələşmə modeli qarışıq maliyyə mexanizmi üzərində qurulmuşdur. Burada həm dövlət tərəfindən infrastruktur təminatı və vergi güzəştləri tətbiq olunur, həm də özəl sektorun birbaşa investisiyaları stimullaşdırılır. Bununla yanaşı, dövlət-özəl tərəfdaşlığı (DÖT) mexanizmləri vasitəsilə layihə əsaslı maliyyələşmə həyata keçirilir.

Əsas problemlərdən biri isə maliyyə resurslarının mərkəzləşdirilmiş idarəetmə sisteminin tam formalaşmaması, yerli investorların riskə meyilliliyinin aşağı olması və uzunmüddətli kapital bazarlarının məhdud inkişafıdır.

Qlobal təcrübədə azad iqtisadi zonaların maliyyə dayanıqlılığını təmin edən müxtəlif modellər mövcuddur.

a) Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri (Dubay modeli) – xarici investorların tam mülkiyyət hüququna malik olduğu, azad valyuta rejimi və sıfır gəlir vergisi ilə xarakterizə olunur;

b) Polşa modeli – dövlətin infrastruktur təminatını və vergi stimullarını özündə birləşdirən hibrid maliyyələşmə sistemi;

c) Cənubi Koreya təcrübəsi – innovasiyaya əsaslanan maliyyə modelləri və yüksək texnologiyalı istehsalın dəstəklənməsi.

Bu modellərin müqayisəli təhlili göstərir ki, maliyyə dayanıqlığı yalnız iqtisadi siyasət alətləri ilə deyil, həm də institusional idarəetmə mədəniyyəti ilə sıx bağlıdır. Azərbaycanın Ələt zonası üçün ən optimal yanaşma Polşa modelinin lokal şəraitə uyğunlaşdırılmış versiyası hesab edilə bilər, çünki bu model dövlət və özəl sektor resurslarını balanslaşdırır. Polşa iqtisadiyyatında azad/special iqtisadi zonalar (SEZ) və son illərdə tətbiq olunan Polish Investment Zone (PIZ) modeli xarici birbaşa investisiyaların cəlbə, regional inkişaf və sənaye istehsalının modernləşdirilməsi baxımından mühüm rol oynayır. Klassik SEZ modeli çərçivəsində müəyyən ərazilərə vergi güzəştləri, gömrük preferensiyaları və infrastruktur üstünlükləri tətbiq olunduğu halda, PIZ mexanizmi həmin imtiyazları bütün Polşa ərazisinə yaymaqla investorlar üçün daha çevik, tələbat yönümlü və dayanıqlı maliyyə mühiti yaratmağa çalışır. Polşa modelinin əsas xüsusiyyətləri: investisiyaların məbləği, sektoru və yerləşmə yeri əsasında diferensial vergi güzəştləri; regional inkişaf prioritetlərinə uyğun xüsusi dəstək intensivliyi (məsələn, daha az inkişaf etmiş bölgələrdə daha yüksək vergi güzəşti); AB struktur və investisiya fondlarının, həmçinin dövlət büdcəsi və yerli özünüidarəetmə orqanlarının maliyyə mexanizmləri ilə inteqrasiya; uzunmüddətli investisiya öhdəlikləri və iş yerlərinin yaradılması kimi şərtlərin maliyyə stimulları ilə bağlanması. Bu model dayanıqlı maliyyə baxımından həm fiskal yükün idarə olunması, həm də özəl kapitalın mobilizasiyası üçün uyğun platforma yaradır. Polşada SEZ-lər (special economic zones) — investisiyaların cəlb olunması, xarici birbaşa investisiyaların (FDI) təşviqi və regionların iqtisadi-sənaye inkişafı üçün instrument kimi geniş istifadə olunur. 2018-ci ildə qəbul edilmiş yeni qanunla (New Investment Support Act) SEZ-lərin inzibati coğrafiyası xeyli genişləndirilmiş, investisiya sahələri üçün vergi stimulları Polşanın geniş hissəsinə şamil edilmişdir. Bu dəyişikliklər: SEZ-lərə giriş baryerlərini azaldıb, Investisiya mühitini sadələşdirib, FDI axınlarını artırmaq üçün daha geniş coğrafi sahə və daha əlverişli şərait yaratmışdır. Nəticədə SEZ-lər Polşada yalnız "xüsusi zonalar" deyil, daha geniş investisiya məkanlarına çevrilmişdir.

Azərbaycan Respublikasında AİZ konsepsiyasının tətbiqi, xüsusilə Ələt Azad İqtisadi Zonasının institusional və maliyyə arxitekturası, milli iqtisadi sistemin modernləşməsi, tranzit-logistika mövqelərinin gücləndirilməsi və qeyri-neft sektorunun dayanıqlı inkişaf prioritetlərinin təmin olunması baxımından aktual xarakter daşıyır. Ələt AİZ-in idarəetmə modeli, maliyyə resurslarının cəlb edilməsi mexanizmləri və investisiya mühitinin liberallaşdırılması yanaşması həm regional, həm də global iqtisadi kontekstdə yeni inteqrasiya imkanları yaradır. Bu kontekstdə AİZ-lərin potensial və məhdudiyyətlərinin, institusional dayanıqlıq göstəricilərinin, maliyyə risklərinin, imkanların və strateji üstünlüklərin elmi əsaslar üzərində sistemləşdirilməsi zərurəti meydana çıxır. AİZ-lərin maliyyə dayanıqlığı çərçivəsində güclü və zəif tərəflərin, mövcud risklərin və inkişaf imkanlarının strukturlaşdırılmış qiymətləndirilməsi üçün SWOT təhlili metodologiyasının tətbiqi konseptual yanaşmanın növbəti mərhələsini təşkil edir.

SWOT təhlil: Azad İqtisadi Zonaların dayanıqlı maliyyə mexanizmləri

Güclü tərəflər (Strengths)	Zəif tərəflər (Weaknesses)
Dövlət tərəfindən verilən vergi və gömrük güzəştləri	Maliyyə resurslarının mərkəzləşdirilmiş idarəetmə mexanizminin zəif inkişafı
İnvestisiyalara açıq hüquqi və institusional mühit	Yerli kapital bazarlarının dərinliyinin məhdudluğu
Əlverişli coğrafi mövqe və nəqliyyat-logistika infrastrukturu	Maliyyə dayanıqlığını ölçən göstəricilərin sistemləşdirilməməsi
Dövlət-özəl tərəfdaşlığı mexanizmlərinin formalaşması	İnnovativ maliyyə alətlərindən istifadə səviyyəsinin aşağı olması
Xarici investorlar üçün şəffaf biznes rejimi	Maliyyə risklərinin (valyuta, bazar, likvidlik) idarə edilməsində institusional təcrübənin zəifliyi
İmkanlar (Opportunities)	Təhdidlər (Threats)
Beynəlxalq maliyyə təşkilatları ilə əməkdaşlıq imkanları	Qlobal iqtisadi böhranların investisiya axınlarına mənfi təsiri
Yaşıl maliyyə və innovativ investisiya alətlərinin tətbiqi	Geosiyasi risklər və regiondakı sabitliyin dəyişməsi
Ələt Azad İqtisadi Zonası nümunəsində regional mərkəzə çevrilmə potensialı	Xarici kapitaldan asılılıq və maliyyə axınlarının qeyri-sabitliyi
Yeni texnologiyaların və rəqəmsal maliyyə modellərinin tətbiqi	Qanunvericilikdəki dəyişikliklərin uzunmüddətli investisiya planlarına təsiri
Vergi və fiskal stimulların beynəlxalq təcrübəyə uyğunlaşdırılması	Yerli biznes subyektlərinin rəqabət qabiliyyətinin məhdudluğu

Mənbə: müəllif tərəfindən tərtib edilib

SWOT təhlilinin elmi nəticələri bunlardır:

- 1) Azad iqtisadi zonaların maliyyə sistemində güclü tərəflər əsasən dövlət dəstəyi, vergi stimulları və əlverişli coğrafi mövqe ilə bağlıdır.
- 2) Zəif tərəflər əsasən maliyyə infrastrukturunun tam formalaşmaması, kapital bazarlarının zəif inkişafı və risk idarəetməsində institusional boşluqlarla əlaqədardır.
- 3) İmkanlar arasında beynəlxalq integrasiya, yaşıl maliyyə, rəqəmsal texnologiyalar və yeni investisiya modelləri xüsusi yer tutur.
- 4) Təhdidlər isə daha çox xarici təsirlər — global maliyyə dalğalanmaları, geosiyasi risklər və kapital axınlarının qeyri-sabitliyi ilə bağlıdır.

Bu təhlil göstərir ki, azad iqtisadi zonalarda maliyyə dayanıqlığını təmin etmək üçün maliyyə diversifikasiyasının artırılması, risklərin qabaqlayıcı idarə edilməsi və dövlət-özəl tərəfdaşlığının dərinləşdirilməsi prioritet istiqamətlər kimi çıxış edir.

NƏTİCƏ

Aparılan tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, azad iqtisadi zonalar müasir iqtisadi inkişaf modelində investisiya fəallığının artırılması, ixrac potensialının genişləndirilməsi və regionların iqtisadi integrasiyasında mühüm rol oynayır. Lakin bu zonaların səmərəli fəaliyyəti üçün dayanıqlı maliyyə mexanizmlərinin formalaşdırılması əsas şərt kimi çıxış edir. Azad iqtisadi zonalarda dayanıqlı maliyyə təminatının qurulması çoxmənbəli maliyyələşmə, dövlət və özəl sektor resurslarının balanslaşdırılması, eləcə də maliyyə axınlarının şəffaf və səmərəli idarə edilməsi ilə birbaşa bağlıdır. Təhlil göstərmişdir ki, Azərbaycanın Ələt Azad İqtisadi Zonasının maliyyələşmə modeli dövlətin strateji dəstəyi və fiskal stimullar hesabına formalaşsa da, uzunmüddətli maliyyə dayanıqlığı üçün kapital bazarlarının dərinləşdirilməsinə və innovativ maliyyə alətlərinin tətbiqinə ehtiyac vardır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Aliyev, N. (2020). Maliyyə sabitliyi və iqtisadi artım. Bakı: İqtisad nəşriyyatı.
2. Aslanov, R. (2022). Azad iqtisadi zonaların inkişafında dövlət-özəl tərəfdaşlığı modelləri. Bakı: Elm və Təhsil.
3. Krugman, P., & Obstfeld, M. (2018). International Economics: Theory and Policy. Pearson Education.
4. Porter, M.E. (1998). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press.
5. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy for All. Geneva: United Nations.
6. Vəliyev, Ə. M. (2021). Azərbaycan iqtisadiyyatında azad zonaların maliyyə mexanizmləri. Bakı: Elm nəşriyyatı.
7. World Bank. (2022). Global Economic Prospects: The Turning of the Tide. Washington, DC: World Bank Publications.
8. OECD. (2021). Financing Sustainable Development: Policy Guidance for Developing Economies. Paris: OECD Publishing.
9. Zeynalov, T. (2019). İnvestisiya siyasəti və iqtisadi inkişafın maliyyə əsasları. Bakı: Azərneşr.
10. International Monetary Fund (IMF). (2022). Fiscal Policies for Sustainable Growth. Washington, DC: IMF Working Papers.

L.M.Jafarli

*doctoral student, Economic Scientific Research Institute
under the Ministry of Economy of the Republic of Azerbaijan*

Issues of forming sustainable financial mechanisms in free economic zones

Abstract

The article examines the formation and management features of sustainable financial mechanisms in free economic zones. The study analyzes the role of these zones in accelerating economic development and their importance in ensuring financial stability on a scientific basis. Institutional, fiscal and investment factors affecting the formation of sustainable financial provision are identified. The current financing model in the Republic of Azerbaijan, especially on the example of the Alat Free Economic Zone, is evaluated. The possibilities of harmonizing the national model with international experience are explored based on a comparative analysis. The results show that strengthening financial stability in free economic zones serves the stability of economic growth and increased competitiveness. The article provides proposals for institutional and management improvements in this direction.

Key words. *free economic zones, financial stability, investment, economic development, public policy.*